

О. С. Козерацька

*ст. викладач кафедри кримінального права, кримінального процесу
та криміналістики Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова*

ДЕРЖАВНИЙ НАГЛЯД ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ОХОРОНУ ПРАЦІ ЯК ЗАСІБ ВИЯВЛЕННЯ ЙОГО ЗЛОЧИННИХ ПОРУШЕНЬ

У своїй доповіді «Стратегія-2020» Президент України П.О.Порошенко назвав сталий розвиток і безпеку держави, бізнесу та громадян серед пріоритетних завдань, які стоять перед нашим суспільством. Особливо гостро це відчувається в час, коли держава змушена вирішувати питання своєї цілісності та збереження суверенітету [9].

В цих умовах забезпечення конституційного права людини та громадянина на належні, безпечні і здорові умови праці набувають особливого значення.

Статистика свідчить про те, що фактичний рівень виробничого травматизму та умови праці в Україні залишаються значно гіршими, ніж у країнах Європейського Союзу. Нажаль, ситуація тільки погіршується. Так, за даними Фонду соціального страхування України у 2017 р. у порівнянні з 2016 роком: кількість страхових нещасних випадків збільшилась на 4,2 % (з 4766 до 4965), кількість смертельно травмованих осіб зменшилась на 8,8 % (з 364 до 332); кількість професійних захворювань збільшилась на 21,7 %, або на 348 захворювань (з 1 603 до 1 951) [12].

Викликає особливе занепокоєння той факт, що збільшення рівня виробничого травматизму та професійної захворюваності відбувається на тлі значного скорочення промислового виробництва, кількості підприємств та працюючих, масової транскордонної трудової міграції. Так, за даними Державної служби статистики України основні показники ринку праці свідчать про те, що у період з 2016 по 2017 рік кількість населення працездатного віку зайнятого на підприємствах, установах, організаціях національної економіки зменшилась на 130,2 тис. осіб (з 15 626,1 до 15 495,9) [14].

Сприяє такому негативному стану: відсутність ефективної державної політики у сфері охорони праці та здоров'я працівників; порушення вертикалі державного управління охороною праці; нехтування виконанням своїх обов'язків у цій сфері, починаючи від Уряду, центральних та місцевих органів виконавчої влади до суб'єктів господарювання; неналежний рівень здійснення державного нагляду в галузі охорони праці та промислової безпеки; мораторій на проведення перевірок суб'єктів господарювання; корупція посадових осіб цих органів; відсутність належної взаємодії наглядових і правоохоронних органів при виявленні ознак злочинних порушень вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів про охорону праці.

Кримінальний кодекс України (далі – КК України) в забезпечення загальновизнаного права на безпечні умови праці встановлює

відповідальність за найбільш грубі форми його порушення при настанні наслідків у вигляді створення загрози загибелі людей, заподіяння шкоди здоров'ю потерпілого, загибелі людей або настання інших тяжких наслідків [2, ст.ст. 271-275].

Вітчизняна практика застосування кримінального законодавства про відповідальність за злочини проти безпеки виробництва дозволяє відзначити, що даний вид злочинного посягання оцінюється вкрай неоднозначно. Отже, згідно статистичних показників, наведених Генеральною прокуратурою України, у 2017 р. органами внутрішніх справ було внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) 1147 повідомлень про кримінальні правопорушення за ст.ст. 271-275 КК України. Але повідомлень про підозру у вчиненні кримінального правопорушення за цими статтями було вручено лише 56 особам. У 672 кримінальних правопорушень провадження закрито за ч.1 п.п. 1, 2, 4, 6 ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України [13].

Все це вказує на недостатність правового інструментарію для боротьби зі злочинами проти безпеки виробництва. Викликає питання і ефективність використання вже наявних в арсеналі правозастосовувача засобів протидії, яка нерідко є вкрай низькою. Така ситуація багато в чому обумовлена не обізнаністю практичних працівників про існуючу в Україні систему видів перевірок додержання вимог законодавства про охорону праці і, як наслідок цього, можливості встановлення з їх допомогою дійсних обставин злочину.

Перевірка додержання вимог законодавства про охорону праці є окремим випадком використання спеціальних знань в діяльності по боротьбі з його злочинними порушеннями. Вона відноситься до засобів, роль яких в отриманні достовірної інформації в кримінальному провадженні досі чітко і повно не визначена.

Законом України «Про охорону праці» визначено, що: «Державний нагляд за додержанням законів та інших нормативно-правових актів про охорону праці здійснюють: центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну

політику у сфері ядерної та радіаційної безпеки; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства у сферах пожежної і техногенної безпеки; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення» [6, ст. 38]. А також, виконавчі органи міських рад міст обласного значення та сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад (в частині заходів із здійснення державного контролю за додержанням законодавства про працю) [5, пп.8, п.6, ч.1 ст. 34].

Правові та організаційні засади, основні принципи і порядок здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, повноваження цих органів, їх посадових осіб і права, обов'язки та відповідальність суб'єктів господарювання під час здійснення державного нагляду (контролю) визначені Кодексом законів про працю України, Законами України «Про охорону праці», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», «Про тимчасові особливості здійснення заходів державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку органів державного нагляду (контролю), на які не поширюється дія Закону України «Про тимчасові особливості здійснення заходів державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» тощо [1, 5, 6, 7, 8, 11].

Аналіз законодавства, що регламентує здійснення державного нагляду різними контролюючими органами, показав, що жоден з цих законодавчих актів не містить норму щодо обов'язку посадових осіб інформувати правоохоронні органи про виявлені в процесі проведення перевірок додержання законодавства про охорону праці ознаки злочинів. Положення про Державну службу України з питань праці, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 р. № 96, передбачає право посадових осіб залучати працівників правоохоронних органів до здійснення заходів держав-

ного нагляду (контролю) у сфері, що належить до компетенції Держпраці [10, пп.9 п.6].

Проблема полягає ще і в тому, що, саме законодавство щодо здійснення державного нагляду дуже низької якості, безсистемне, має місце логічна суперечність як у внутрішній структурі, так і в зв'язку з іншими нормативно-правовими актами тощо. Крім того, постійно вноситься величезна кількість правок до них, що є ознакою нестабільності та неефективності законодавства. Недосконалість нормативної бази знижує ефективність боротьби зі злочинністю, тому необхідний єдиний нормативний акт в якому, зокрема, був би установлений порядок взаємодії наглядових і правоохоронних органів при виявленні ознак злочинів проти безпеки виробництва. В такому нормативному акті необхідно передбачити загальний для всіх посадових осіб наглядових органів обов'язок негайно повідомляти в правоохоронні органи про виявлені ними злочини. Відсутність в законодавстві такого обов'язку призводить до того, що виявлені факти злочинних порушень чинного законодавства про охорону праці, які створили загрозу загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків, не отримують відповідної кримінально-правової реакції. У зв'язку з цим правоохоронні органи позбавленні можливості організувати процес розкриття злочину, що суперечить основним цілям і принципам кримінальної політики Української держави.

З набранням чинності 14 жовтня 2014 р. Закону України «Про прокуратуру», органи прокуратури в Україні втратили функції загального нагляду та усіх пов'язаних з цією функцією повноважень [4]. Відсутність контролю за діяльністю органів державного нагляду за охороною праці з боку правоохоронних органів створює умови для здійснення корупційних діянь посадовими особами цих наглядових органів. З огляду на високий ступінь латентності, велику суспільну небезпеку злочинних порушень законодавства про охорону праці, складність їх виявлення і розслідування скасування прокурорського контролю за діяльністю органів державного нагляду за охороною праці негативно впливає на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності. Така ситуа-

ція потребує негайного виправлення шляхом внесення відповідних доповнень до законодавства, що регламентує здійснення державного нагляду.

Література:

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. – Назва з екрана.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/2341-14>. – Назва з екрана.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/main/4651-17>. – Назва з екрана.
4. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>. – Назва з екрана.
5. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-vr/page>. – Назва з екрана.
6. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>. – Назва з екрана.
7. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/877-16>. – Назва з екрана.
8. Про тимчасові особливості здійснення заходів державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 03.11.2016 р. № 1728-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1728-19>. – Назва з екрана.
9. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>. – Назва з екрана.
10. Положення про Державну службу України з питань праці: Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 11.02.2015 р. № 96 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-p/page>. – Назва з екрана.
11. Про затвердження переліку органів державного нагляду (контролю), на які не поширюється дія Закону України «Про тимчасові особливості здійснення заходів державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.2017 р. № 1104 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-pereliku-organiv-derzhavnogo-naglyadu-kontrolyu-na-yaki-ne-poshiryuyetsya-diya-zakonu-ukrayini-pro-timchasovi>

osoblivosti-zdiysnennya-zahodiv-derzhavnogo-naglyadu-kontrolyu-u-sferi-gospodarskoyi-diyalnosti. – Назва з екрана.

12. Профілактика виробничого травматизму та професійних захворювань за 2017 рік: Статистичні дані Фонду соціального страхування України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/954522>. – Назва з екрана.
13. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень – грудень 2017 року: Генеральна прокуратура України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=110381&libid=. – Назва з екрана.
14. Основні показники ринку праці (річні дані): Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>. – Назва з екрана.